Jukka Mäkelä, lastenpsykiatrian erikoislääkäri, vaativan erityistason lastenpsykoterapeutti
Erityisasiantuntija, Lapset, nuoret ja perheet –yksikkö, THL

Eduskunnan lakivaliokunnan on pyytänyt allekirjoittaneelta asiantuntijalausunnon koskien seuraavaa esitystä**:**
Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi HE 88/2018

Lausunto:
Lakiesitys on laaja-alainen, erittäin onnistunut ja hyvin tarpeellinen. Se tarttuu moniin lasten oikeuksien kannalta pulmallisiin nykykäytäntöihin. Toteutuessaan se tulee lisäämään lasten hyvinvointia, vähentämään monia terveyden ja hyvinvoinnin riskejä sekä tukemaan lasten kehitystä hyvinvoiviksi ja terveiksi aikuisiksi – ja siten myös tuleviksi vanhemmiksi. Lakimuutos on ehdotetussa muodossa yksi tärkeimmistä nyt vireillä olevista tavoista lisätä lasten oikeuksia maassamme.
Lakiehdotuksen perustelut ovat yksityiskohtaiset ja monipuoliset. Ne tarjoavat merkittävällä tavalla käytännön apua lain käytännön toteuttamiseen ja ovat samalla perusteellinen katsaus lasten tilanteeseen perheissään – sekä Suomessa että tärkeissä Euroopan maissa – lasten oikeuksien näkökulmasta.

Tarkemmin:

1) Lakiehdotus **konkretisoi** Perustuslaissa ja Lasten oikeuksien sopimuksessa **lapsille taattua oikeutta tulla kuulluksi itseään koskevissa asioissa** ja siten osallisuuteen oman elämänsä kannalta tärkeisiin ratkaisuihin. Juuri lasten osallisuuteen liittyvistä puutteista Suomi on saanut Lasten oikeuksien komitealta huomautuksia. Lakiesitys ja sen perustelut kuvaavat riittävän perusteellisesti lapsen kuulemisen menettelytapoja.

2) Lakiesitys **määrittää vanhempien velvollisuudeksi suojella lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta**, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä
    a. Tämä täsmennys on erittäin tärkeä, sillä vanhan lain sanamuoto ”ruumiillinen kuritus” ja ”halventava kohtelu” eivät kuvaa lapsin kohdistuvaa väkivaltaa nykytutkimuksen tuntemalla tavalla, joka korostaa lievänkin väkivallan ja henkisen väkivallan merkittävää vaikutusta lapsen terveydelle, hyvinvoinnille ja kehitykselle (Norman ym. 2012, Springer ym. 2007). Suurin osa lasten kohtaamasta väkivallasta tapahtuu kotona.
    b. Keskeinen etu on, että **lakiin on valittu myönteinen sanamuoto ”suojeltava” väkivallalta**, eikä väkivaltaa vain kielletä.

3) Lakiesitys konkretisoi **vanhempien velvollisuuden huolehtia yhteisesti** lapsen hyvinvoinnista ja tasapainoisesta kehityksestä. Yhteistä vastuunkantoa haittaa useimmiten vanhempien kykenemättömyys erottaa omia kielteisiä tunteitaan toista vanhempaa kohtaan siitä, kuinka tärkeä toinen voi olla lapselle. Tässä heiltä hämärtyy

se, kuinka erillinen on lapsen suhde toiseen vanhempaan vanhempien keskinäisestä suhteesta. Samalla unohtuu se, kuinka **arvokasta lapselle on**, että hänellä on **myönteinen suhde molempiin vanhempiinsa ja heidän sukuunsa** ja kuinka haitallista lapselle on, että he jäävät etäisiksi.

a. Lakiesityksen sanamuoto on erinomainen: lapsen kummankin vanhemman on omalta osaltaan myötävaikutettava tapaamisoikeuden toteutumiseen. Vanhemman on kasvatustehtävässään vältettävä kaikkea, mikä on omiaan aiheuttamaan haittaa lapsen ja toisen vanhemman väliselle suhteelle
b. Tämä sanamuoto tarkentaa vanhempien velvollisuutta suojella lasta henkiseltä väkivallalta, sillä h**uoltoriitojen pitkittyminen ja toistuminen sekä toisen vanhemman tapaamisoikeuden noudattamatta jättämisen ovat yleisiä henkisen väkivallan muotoja**. Lakiesitys tarjoaa niihin käytännön vastatoimia. Viisaasti siinä vältetään kiistanalaisia termejä kuten vieraannuttaminen. Perusteluissa tämäkin termi avataan lapsen edun kannalta selkeällä tavalla.
c. Samalla perusteluissa nostetaan esille **perheväkivallan todellisuus**, jolloin lasta voi olla välttämätöntä suojella väkivaltaiselta vanhemmalta.

4) Esityksessä vahvistetaan, että **lapsella on oikeus myös muihin erityisen läheisiin ihmissuhteisiin kuin biologisiin vanhempiinsa**. Läheiset ihmissuhteet muodostuvat pitkäaikaisissa huolenpidon tilanteissa eivätkä ole biologisesti määräytyneitä. Niiden säilymisen tiedetään olevan keskeistä lapsen kehitykselle, hyvinvoinnille ja terveydelle. Nykyään **moni lapsi menettää erotilanteessa yhteyden esim. hajoavan uusperheen toiseen vanhempaan, hänen lapsiinsa ja heidän isovanhempiinsa**. Lain perusteluissa todetaan merkittävällä tavalla, että **sijaisvanhemmat** voivat muodostaa tällaisen tosiasiallisen lapsen elämän tärkeän ihmissuhteen, johon yhteyden ylläpitämiseen lapsella tulisi olla oikeus. Tätä ei nykylainsäädännön alla ole.
    a. Kuitenkin lain sanamuoto on tarpeettoman rajaava siinä, että ”Lapselle voidaan vahvistaa oikeus tavata hänelle erityisen läheistä henkilöä, jonka kanssa hänellä on lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen verrattava vakiintunut suhde”. Edelleenkään **muut kuin samassa taloudessa asuneet lapsen isovanhemmat tai muut erityisen läheiset ihmiset eivät tähän kuulu, vaikka näidenkin suhteiden takaaminen olisi lapsen edun mukaista.** Mitä useampia pitkäaikaisia, sitoutuneita ihmisiä lapsen elämässä on, sen paremmin hän on suojassa erilaisilta terveyden ja kehityksen riskitekijöiltä.
    b. Siksi momenttia voitaisiin täydentää yksinkertaisesti lauseella ”**tai muuten erityisen läheinen suhde”**. Tämän määrittely jäisi oikeudelle tapauskohtaisesti asiantuntija-arvion tuella tehtäväksi **.**

5) Vuoroasumisen nostaminen lakitekstiin sekä käytännön mahdollisuudeksi jo sopimisvaiheessa tai tuomioistuinpäätöksellä on tärkeä muutos. **Vuoroasuminen on pohjoismaisten tutkimusten mukaan lapselle usein eduksi, koska se varmistaa hänen hyvinvointiaan ja kehitystään** (Carlsund ym. 2012, Nilsen ym. 2018). Se

vähentää vanhempien eron lapselle aiheuttamaa merkittävää henkistä kuormaa. Lakimuutoksen jälkeen on odotettavissa, että tämä asumismuoto lisääntyy, mikä on hyvin toivottavaa. **Se vahvistaisi käytännössä isien osuutta lasten elämässä ja vähentäisi sukupuolten välistä epätasa-arvoa** niin lasten kasvatuksessa kuin yhteiskunnallisessa elämässäkin.

6) Esitys, että oikeuslaitoksella on velvollisuus käsitellä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia joutuisasti ja järjestää ensimmäinen istunto ilman aiheetonta viivytystä muistuttaa siitä, kuinka eri asemassa lapsi on aikuiseen nähden. **Lapsen kannalta epäselvän ja jännitteisen tilanteen jatkuminen kuukausia on yksi rakenteisen väkivallan muoto**, sillä lapsen aivot muuttuvat käytännössä koko ajan sen mukaan, minkälaisessa ympäristössä ne toimivat. Henkinen epävarmuus aiheuttaa stressiä, mikä haittaa aivojen kehitystä.
    a. Sosiaalilautakunnan selvityksen hankkimista selkiyttävät pykälät ovat arvokkaita nopeuttaessaan ja tarkentaessaan päätöksentekoa
    b. On erinomaista, että jatkossa sosiaalilautakunnan vahvistamalla sopimuksella voitaisiin sopia myös huoltajien välisestä tehtävienjaosta, oheishuoltajasta ja tietojensaantioikeudesta. Tämäkin nopeuttaa päätöksentekoa lapsen edun mukaisesti.
    c. **Lapselle tulisi taata oikeus hänen tarvitsemaansa psykososiaaliseen tukeen tilanteissa, joissa hän on joutunut oikeudessa käsiteltävän huoltoriidan kohteeksi.** Pitkittynyt tai muuten repivä huoltoriita on lapselle erittäin kuormittava, mikä voi uhata hänen mielenterveyttään sekä osaltaan hänen muuta kehitystään. Tätä uhkaa voidaan vähentää merkittävästi hyvin suunnatulla tuella tai tarvittaessa hoidolla.

7) Esitys, että ilmeisen perusteeton hakemus sopimuksen tai päätöksen muuttamiseksi tulisi hylätä jo kirjallisessa menettelyssä tarjoaa mahdollisuuden välttää toistuvien huoltoriitojen tuomaa merkittävää stressiä lapsille

Helsingissä 6.11.2108

Kunnioittavasti

Jukka Mäkelä

Viitteitä

Carlsund, Å., Eriksson, U., Löfstedt, P., & Sellström, E. (2012). Risk behaviour in Swedish adolescents: is shared physical custody after divorce a risk or a protective factor?. *The European journal of public health*, *23*(1), 3-8.

Nilsen, A. (2018). Divorce and Family Structure in Norway: Associations With Adolescent Mental Health. *Journal of Divorce & Remarriage*, *59*(3), 175-194.

Norman, R. E., Byambaa, M., De, R., Butchart, A., Scott, J., & Vos, T. (2012). The long-term health consequences of child physical abuse, emotional abuse, and neglect: a systematic review and meta-analysis. *PLoS medicine*, *9*(11), e1001349.

Springer, K. W., Sheridan, J., Kuo, D., & Carnes, M. (2007). Long-term physical and mental health consequences of childhood physical abuse: Results from a large population-based sample of men and women. *Child abuse & neglect*, *31*(5), 517-530.